

Wolność ekspresji sędziego

w czasach
kryzysu kultury
polityczno-prawnej

Wolność ekspresji sędziego

w czasach
kryzysu kultury
polityczno-prawnej

Paweł Jabłoński
Przemysław Kaczmarek
Mateusz Wojtanowski

Wydawnictwo Naukowe Scholar
Warszawa 2024

Recenzje:

dr Michał Laskowski, sędzia Sądu Najwyższego
dr hab. Maciej Wojciechowski, Uniwersytet Gdański

Redakcja i korekta:

Jerzy Lewiński

Projekt okładki:

Maryna Wiśniewska

Na okładce zdjęcie przedstawiające protest przed Sądem Najwyższym
w Warszawie 16 lipca 2017 r., fot. Franciszek Mazur / Agencja Wyborcza.pl

Copyright © 2024 by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa

ISBN 978-83-68091-06-9

doi 10.7366/9788368091069

Publikacja powstała w wyniku realizacji projektu badawczego
finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki
o nr rejestracyjnym 2020/37/B/HS5/00297
pt. „Wolność ekspresji sędziego jako wykonawcy roli zawodowej”

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa
tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)

Wydrukowano w Polsce

Spis treści

Wstęp	11
-------------	----

Część pierwsza Dyskurs polityczno-prawny (Paweł Jabłoński)

Uwagi wprowadzające	21
---------------------------	----

Rozdział I

Argumenty na rzecz wolności wypowiedzi – ekspozycja	23
1. Znaczenie argumentów	23
2. Argument z dążenia do prawdy	24
3. Argument z demokracji	29
4. Argument z podejrzliwości	32
5. Argument z tolerancji	34
6. Argument z szacunku	35
7. W stronę kontekstu sędziowskiego	40

Rozdział II

Modele demokracji	43
1. Założenia modelowania	43
2. Nieprzekonujące dyktomie	45
3. Demokracja liberalna <i>versus</i> demokracja nieliberalna	50
3.1. Szerokie ujęcie sporu	50
3.2. Wąskie ujęcie sporu	53
3.2.1. Podstawa ładu politycznego	54
3.2.2. Podejście do instytucji i prawa	60
3.2.3. Pozycja władzy sądowniczej	62
3.2.4. Wizja społeczeństwa	64
3.3. Interpretacje demokracji nieliberalnej	66

Rozdział III

Spór o polską kulturę polityczno-prawną	73
1. Prolog	73
2. Rewolucja konstytucyjna: 1989–1997	75

3. Stabilizacja: 1997–2015	83
4. Kryzys	93

Rozdział IV

Argumenty na rzecz wolności wypowiedzi – aplikacja	102
--	-----

Część druga Dyskurs dogmatyczny (Mateusz Wojtanowski)

Uwagi wprowadzające	109
---------------------------	-----

Rozdział V

Płaszczyzna konstytucyjna, europejska i międzynarodowa	114
1. Materiały badane w ramach rozpatrywanej płaszczyzny	114
2. Miejsce sędziów w społeczeństwie	116
2.1. Otoczenie ustrojowe, w którym funkcjonują sędziowie	116
2.2. Cele sądownictwa	122
2.2.1. Urzeczywistnianie praworządności oraz stanie na straży Konstytucji	122
2.2.2. Realizowanie prawa do sądu	125
2.2.3. Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości	128
2.3. Szczegółne znaczenie interpretacji prawniczej. Problem związku z kategorią wolności ekspresji	131
3. Sądownictwo w strukturze władzy publicznej	132
3.1. Zasada podziału władzy	132
3.2. Krajowa Rada Sądownictwa jako organ transcendujący podział władz	135
3.3. Sądownictwo a pozostałe władze publiczne – separacja czy coś innego?	138
4. Dwa kierunki myślenia o sędziach, czyli o sposobie ustrukturyzowania dyskusji na temat wolności ekspresji sędziego	140
4.1. Prawa i wolności dotyczące ogółu obywateli	141
4.2. Obostrzenia odnoszące się do zawodu sędziego	146
4.2.1. Niezawisłość	146
4.2.2. Apolityczność	148
4.2.3. Bezstronność	149
4.2.4. Godność urzędu	151
4.3. Dwa kierunki myślenia – próba dokonania wstępnej konkluzji	153
5. Status sędziego jako wzmacniający jego ekspresję	154
5.1. Gwarancje niezawisłości	154

5.2. Związek pomiędzy ekspresją odnoszącą się do sędziów a ekspresją samych sędziów	158
6. Kwestie problemowe dotyczące kategorii sędziego – tropy konstytucyjne	160
Rozdział VI	
Płaszczyzna ustawodawstwa zwykłego	166
1. Materiały badane w ramach rozpatrywanej płaszczyzny	166
2. Kryzys konstytucyjny a ustawodawstwo zwykłe	167
2.1. Wybrane problemy węzłowe	167
2.1.1. Zagadnienie wyboru członków Krajowej Rady Sądownictwa	167
2.1.2. Orzecznictwo dyscyplinarne – pomiędzy założeniami doby <i>belle époque</i> a antyliberalną praktyką	171
2.2. Regulacje ustawowe a kryzys konstytucyjny – próba typologii	174
3. Rozwiązania kształtujące ekspresję sędziego – wybór z poziomu ustawodawstwa zwykłego	180
3.1. Rozwiązania osłabiające ekspresję sędziego – reglamentacyjne	180
3.1.1. Art. 82 § 2 p.u.s.p. jako ilustracja rygorystycznego podejścia do sędziowskiej ekspresji – zastosowanie dużych kwantyfikatorów i sformułowań ostrożnościowych	180
3.1.2. Wyłączenie sędziego	183
3.1.3. Obligatoryjna droga służbowa w sprawach związanych z pełnionym urzędem	189
3.1.4. Obowiązek zachowania w tajemnicy okoliczności sprawy ...	191
3.2. Rozwiązania wzmacniające ekspresję sędziego – gwarancyjne	194
3.2.1. Immunitet sędziowski	194
3.2.1.1. Immunitet formalny w zakresie przestępstw	194
3.2.1.2. Immunitet materialny w obszarze wykroczeń	196
3.2.1.3. Immunitet a ekspresja sędziego	198
3.2.2. Zdanie odrębne (<i>votum separatum</i>)	199
3.3. Rozwiązania o podwójnym skutku – reglamentacyjno-gwarancyjne	204
3.3.1. Ślubowanie sędziowskie	204
3.3.2. Jawność postępowania sądowego i transparentność działania władzy sądowniczej	206
3.3.3. Tajemnica narady sędziowskiej	208
3.3.4. Uzasadnienie orzeczenia sędziowskiego	211
3.3.4.1. Zarys stanu prawnego	211
3.3.4.2. Spór ekskluzyjność vs. inkluzyjność kultury prawniczej a postulat „tłumaczenia prawa”	213

4. Kwestie problemowe dotyczące kategorii sędziego – tropy ustawowe ...	217
4.1. Niejednolitość	217
4.2. Pogranicze	223
4.3. Dodatkowa tożsamość	234

Rozdział VII

Płaszczyzna międzynarodowego <i>soft law</i>	237
1. Materiały badane w ramach rozpatrywanej płaszczyzny	237
2. Cele sądownictwa jako podstawa refleksji nad charakterystyką sędziego	240
3. Rola zawodowa sędziego a całokształt jego egzystencji	242
4. W stronę inkluzyjnej kultury prawniczej	245
4.1. Postulat „zbliżenia” sędziego do społeczeństwa	246
4.2. Nie tylko dopełnianie odpowiednich standardów, ale także wprawianie społeczeństwa w przekonanie, że tak jest	248
4.3. Udział sędziego w publicznej dyskusji na temat prawa	250
4.4. Poczucie moralnego obowiązku, aby zabrać głos	253
5. Pomędzy prawami i wolnościami obywatelskimi a obostrzeniami związanymi z funkcją sędziego	254
5.1. Identyfikacja problemu – „leniwa formuła”	254
5.2. Remedium – test rozsądnego obserwatora	257
6. Międzynarodowe <i>soft law</i> wobec kryzysu konstytucyjnego	262
6.1. Wymogi dotyczące warunków instytucjonalnych	262
6.1.1. Sądownictwo w ramach struktury władzy publicznej	262
6.1.2. Naczelną radą sędziowską i stowarzyszenia sędziowskie	265
6.2. Postulaty pod adresem sędziego	269
6.2.1. Ogólne zobowiązanie do stania na straży niezależności sądownictwa	269
6.2.2. Szczególny kontekst kryzysu konstytucyjnego. Czy reakcja stanowi obowiązek sędziego?	270
7. Kwestie problemowe dotyczące kategorii sędziego – tropy z międzynarodowego <i>soft law</i>	272

Rozdział VIII

Płaszczyzna uregulowań etycznych oraz orzecznictwa dyscyplinarnego ...	275
1. Materiały badane w ramach rozpatrywanej płaszczyzny	275
2. Rygoryzm etyki sędziowskiej	279
2.1. Duże kwantyfikatory i sformułowania ostrożnościowe w Zbiorze Zasad	279
2.2. Ekspansja roli zawodowej sędziego do sfery prywatnej	281
2.3. Uchybienie godności urzędu a sfery aktywności sędziego	283

2.4. Ekspresja sędziego, gdy znajduje się „po drugiej stronie”	286
2.5. Sędzia jako zawód kierujący się najwyższymi standardami etycznymi?	288
3. Orzecznictwo dyscyplinarne doby <i>belle époque</i> – czy popełniliśmy błędy?	290
3.1. Interpretacja regulacji dotyczącej immunitetu w zakresie wykroczeń (art. 81 p.u.s.p.)	290
3.2. Adekwatność stosowania reguł <i>ne peius</i> (art. 454 k.p.k.)	294
3.3. Problem strony podmiotowej sprawy dyscyplinarnej	296
4. Wybrane zagadnienia	301
4.1. Obecność sędziów w mediach społecznościowych	301
4.2. Wymóg mówienia na temat prawa w sposób zrozumiały – jak dalekie mogą być nasze roszczenia?	305
4.3. Zaburzenia w systematyczności pracy sędziów – problem ulokowania odpowiedzialności	307
4.4. Zagadnienie naruszenia godności lub czci innych osób	309
4.5. Oczywista i rażąca obraza przepisów prawa a problematyka etyczna	310
5. Kwestie problemowe dotyczące kategorii sędziego – tropy z płaszczyzny etyczno-dyscyplinarnej	312
Rozdział IX	
Zestawienia dotyczące dyskursu dogmatycznego	320

Część trzecia

Dyskurs o roli sędziów (Przemysław Kaczmarek)

Uwagi wprowadzające	327
---------------------------	-----

Rozdział X

Sędziowska wolność ekspresji jako akt komunikacyjny w czasach kryzysu kultury polityczno-prawnej	332
1. Rola sędziego jako argument w debacie o wolność ekspresji	332
2. Sędziowska wolność ekspresji jako akt komunikacyjny: kontekst społeczny	338
3. Kontekst niestabilności kultury polityczno-prawnej	343
4. Kontekst (nie)odpowiedzialności kultury polityczno-prawnej	354

Rozdział XI

Sędziowska wolność ekspresji w perspektywie pełnionych obowiązków ...	361
1. Rola sędziów: negatywny i pozytywny punkt widzenia	361

2. Obowiązki sędziów w demokracji liberalnej	365
2.1. Obowiązek stosowania prawa	371
2.2. Obowiązek poprawy prawa	374
2.3. Obowiązek ochrony prawa	376
2.4. Obowiązek edukacji prawnej społeczeństwa	380
3. Granice sędziowskiej wolności ekspresji jako aktu komunikacyjnego ...	385
Rozdział XII	
Kim mają być sędziowie w demokracji liberalnej?	
W stronę liminalności	392
1. Sędziowie jako strażnicy prawa?	392
2. Rola sędziów w liminalnej kulturze prawniczej	396
Zakończenie	403
Bibliografia	409
Literatura	409
Akty normatywne	434
Krajowe regulacje etyki zawodowej	434
Międzynarodowe <i>soft law</i>	435
Orzecznictwo	436
Indeks nazwisk	439